

פרשת "בשלח"

מאת מיכאלה קלי

הפרשה הזו – כמעט מיותר לומר – דרמטית מאוד. קריטית מאוד; אולי אפילו הפרק המכונן בתולדות העם.

הרגע הקריטי שפותח את הפרשה הוא עזיבה המונית: עבדים ובני עבדים, משפחות שלמות, נשים, זקנים וטף – כולם. לכאורה הכול טוב: הם יוצאים באישור השלטונות, עם ציוד וכלים שלקחו מהמְצָרִים בפרשה הקודמת. הם יוצאים לדרך, מלווים בעמוד ענן ביום ובעמוד אש בלילה שיאיר להם את הדרך.

הם זקוקים לאור הזה. כרגע הם עדיין זוכרים את הנסים והמופתים והמכות שהם ראו במצרים, אבל בעוד כמה רגעים, כשיתחילו הקשיים, הם יתגעגעו למְצָרִים. אחרי כל כך הרבה שנים של עבדות והשפלה, הם לוקים בתסמונת סטוקהולם: הם כועסים על המשחרר שלהם ורוצים לחזור לשבי.

בהרבה מובנים הפרשה הזו עוסקת בתהליך הכואב של שינוי. את השינוי בני ישראל צריכים לעבור כיחידים וכקבוצה. זה שינוי תודעתי – מעבד לבן-חורין, מציות בעל כורחו לרצון חופשי ובחירה מודעת, מפסיביות לאקטיביות, מאינדיבידואליזם לעם. זה גם שינוי פיזי בתנאי החיים; זה שינוי גאוגרפי, כמובן, וגם שינוי בנאמנות.

זה מפחיד.

כל שינוי הוא מפחיד. כל עובד סוציאלי וכל פסיכולוגית יודעים כמה קשה לאנשים לחולל שינויים בחיים שלהם. הדוגמאות הקיצוניות הן נשים מוכות שחיות במשך שנים עם בעל אלים, או פושעים שהשתחררו מהכלא אבל חוזרים אל הפשע שוב, ושוב, לפעמים במשך כל החיים. אלה ואלה יודעים שהם חיים במציאות רעה, אבל המציאות הזו מוכרת ולכן בטוחה. מאוד מפחיד לצאת החוצה.

אבל לא צריך דווקא דוגמאות קיצוניות. ידוע שקשה לשנות הרגלים, דפוסים שמוטבעים בנו, סגנונות חשיבה מסוימים. כמה פעמים הבטחנו לעצמנו שיותר לא נצעק על הילדים, יותר לא נריב עם האשה או עם הבעל, לא "נעגל פינות" בעבודה, שלא לדבר על החלטות כמו "ממחר דיאטה וגם ג'וגינג בשש בבוקר"; ו"בכל יום חמישי אני אלמד איזו משנה, כמה זמן זה כבר לוקח?...".

הפסיכולוגיה בגרוש הזו היא חוט השני של הפרשה. העבדים יצאו לחופשי אבל הם מתים מפחד. במצרים היה להם גורל משותף כעם עבדים; עכשיו – הכול חדש. אחוות המדוכאים ששירתה אותם במצרים פתאום כבר לא רלוונטית. בנסיבות החדשות הם זרים – זרים זה לזה, זרים לסיטואציה. מה שמחליף את אחוות המדוכאים בפרשה שלנו הוא המצוקה המשותפת של הבריחה מהמצרים – ואין גורם מאחד כמו אויב משותף. לכן, לדעתי, הרגע שבו בני ישראל נהפכו לעם היה חציית ים סוף וההצלה האלוהית מידי המצרים. מכאן גם ההצדקה שניתנה לבני ישראל לשירת הים. לפי המדרש, למלאכים לא ניתן היתר לשמוח על אבדנם של המצרים; אבל ברגע שאחרי ההצלה, בשיאו של הקתריזיס, בני ישראל היו זקוקים להמנון. ככה עושים עם.

משה ידע את זה. הוא היה מנהיג חכם והוא ידע שהכבשים שלו עלולות ללכת לאיבוד בכל רגע. לא סתם הוא לקח ממצרים את עצמותיו של יוסף: גם בגלל ההבטחה ההיסטורית, אבל גם בגלל שכל קבוצה וכל עם זקוקים לסמל מאחד. כשהעתיד המשותף של העם לוט בערפל, עצמותיו של יוסף הן תזכורת לעבר המשותף.

אפרופו משה: רק מי שעבר תהליך משמעותי של שינוי, התמודד עם הפחדים של עצמו ויכל להם – רק אדם כזה יכול להנהיג אחרים בתהליך של שינוי. מסלול החיים האישי של משה הכשיר אותו להיות מנהיג.

כאמור, משה ידע שהעדר שלו מבוהל, ובני ישראל הקפידו למלא את התפקיד הזה. בכל פעם שצץ קושי חדש – הגיעו התלונות. נדמה שהם לא לומדים מהתנסות אחת לזו שאחריה: בכל פעם מחדש מופיע קושי ואתו הפחד של "מה יהיה ואיך נסתדר", כאילו החסד האלוהי עדיין לא נתפס כעניין מובטח, ודאי ושריר וקיים.

מי שפגש ילדים מוכים מכיר את התופעה: לא משנה כמה אהבה תרעיפו עליהם, האהבה הזו תמיד תהיה עניין חד-פעמי, זמני, לא משהו שאפשר לבסס עליו יחסים של אמון. או של אמונה.

אלוהים יודע את זה. בתחילת הפרשה, כשהוא מחליט על המסלול, אלוהים מביא בחשבון את חולשת הרצון של עם העבדים המשוחרר: "ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה".

במזמור "לכו נרננה", שמתייחס ישירות לפרשה שלנו, אלוהים אומר: עכשיו – "אל תקשו לבבכם כמריבה, כיום מסה במדבר. אשר ניסוני אבותיכם, בחנוני גם ראו פעלי [...] עם תועי לבב הם, והם – לא ידעו דרכיי".

אם כך, אלוהים מבין את מצב העם, ובכל פעם שהעם מתלונן – ובפרשה הזו התלונה הגיעה לדרגה של אמנות – בכל פעם אלוהים מגיב למצוקתם, מביא פתרונות ואותות ומופתים חדשות לבקרים, מתוך מחשבה והבנה שלאט-לאט ייבנו האמון. וגם האמונה.

☪ שבת שלום! ☪